

Nr 202.

Av herr **Sehlstedt m. fl.**, om bokförings- och redovisningsskyldighet för sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda.

Frågan om den offentliga redovisningen av de politiska sammanslutningarnas finansiering har varit föremål för riksdagens behandling vid fyra olika tillfällen sedan den första gången aktualiserades 1934. De framställningar som därvid gjorts ha vid samtliga tillfällen avvisats. Denna avvisande hållning har, så vitt man kan döma av handlingar och protokoll, kanske icke direkt vållats av bristande intresse för frågan utan snarare haft sin grund i befarade svårigheter att åstadkomma en lagstiftning, som skapar full klarhet om partiernas finansiering utan att på samma gång äventyra valhemligheten eller utsätta företag, sammanslutningar eller enskilda personer för politiska trakasserier i de fall de uppträdde som anslags- och bidragsgivare till visst politiskt parti. Bland motiveringarna mot en lagstiftning på området ha också anförts möjligheterna att kringgå en lag, likaså att lagstiftningen skulle få olika verkan för olika partier samt att själva rättstillämpningen — med hänsyn till svårigheterna att i lag ange gränserna för vad som inrymmes i begreppet politisk propaganda — skulle bli vacklande och inkonsekvent. Det har också anförts att en lagstiftning under angivna förhållanden skulle bli verkninglös i fråga om de illojala och vålla onödigt besvär för de lojala samt i sina verkningar innebära en kontroll över åsiktsbildningen.

Emellertid torde väl icke själva svårighetsgraden vid tillkomsten av en lagstiftning vara tillräcklig motivering mot en sådan, därest denna ur andra synpunkter anses angelägen. Avgörande måste vara, huruvida lagstiftningen motsvarar ett bestämt behov, d. v. s. om det kan vara ett påtagligt allmänt intresse att vissa förhållanden underkastas den insyn som en lagstiftning medger. När det gäller frågan om de ekonomiska intressena bakom den offentliga politiska propagandan föreligger det numera enligt vår mening ett mycket starkt behov av en lagstiftning, som redovisar sammanhanget mellan idén och pengarna. De senaste decennierna ha medfört en tilltagande intensitet i partiernas verksamhet, framför allt i samband med valrörelserna, vilken gått hand i hand med den snabba tekniska utvecklingen på den offentliga propagandans område. Det offentliga meningsutbytet består numera icke enbart av individernas egna meningsyttringar, framkallade av deras personliga intresse för medborgerliga ange-

lägenheter, utan meningsutbytet ingår ofta i stället i en under enhetlig ledning organiserad verksamhet. Det är uppenbart att effektiviteten i en meningsriktnings propaganda härigenom i hög grad ökats, samtidigt som den avsevärt fördyrats. Denna utveckling har medfört att partiernas finansiering i stigande utsträckning kan sägas ha blivit synonym med själva valstriden och med den propaganda, med vars hjälp opinionen skall övertygas.

I och med att propagandans effektivitet stegras och samtidigt kostnaderna för uppnåendet av denna effektivitet ökas har det allt mera framstått som ett demokratiskt renlighetskrav att full klarhet vinnes om vilka som genom ekonomiska bidrag möjliggöra propagandaverksamheten. Det sätt, på vilket denna fråga utvecklats sig under senare år, borde, förefaller det, egentligen inbjuda partierna att självmant klarlägga både vad propagandan kostat och varifrån medlen till densamma komma, i den mån medlen inte härröra från organisationernas egna medlemsavgifter. Även om partierna i huvudsak bygga sin organisation och verksamhet på medlemsavgifterna är formen och omfattningen av propagandan numera av så väldiga proportioner, att det är alldeles uppenbart, att väsentliga tillskott till finansieringen komma från andra håll. Det är emellertid icke allmän sedvänja att alla partier meddela sina ekonomiska tillskott, och det förefaller heller inte sannolikt att alla partier av egen fri vilja skulle instifta en sådan sedvänja på detta område.

Av den diskussion som förts rörande bidragen till de politiska partierna synes numera ha framgått att enighet råder om att det icke ur demokratisk synpunkt kan resas några invändningar mot att exempelvis industriföretag eller fackförbund lämna anslag till ett politiskt parti. Sådana bidrag torde ha lämnats under ganska lång tid, och systemet kan uppenbarligen anses införlivat med svensk uppfattning om partilivets väsen. Det som således från början var en offentlig hemlighet kan numera sägas vara klart offentligt utan någon annan hemlighet än den, som hör samman med frågan om vilka givarna äro och hur stora beloppen från fall till fall äro. Därest man inte på något håll anser sig ha något att förtiga eller undanhålla i detta avseende borde därför förutsättningar föreligga att acceptera offentlighetsprincipen också på detta område. Denna princip är för ett sunt samhällsliv av så fundamental betydelse, icke minst med avseende på allmänhetens kontroll av statsmakterna, att det synes vara i hög grad berättigat att de politiska partierna — som genom de allmänna valen konstituera dessa statsmakter och ge dem mening och innehåll — borde underkastas samma princip. Offentligheten är det medel, varigenom statsmakterna kontrolleras. Samma behov av offentlighet föreligger beträffande det politiska maskineriet. Det är ur väljarnas synpunkt rimligt att dessa erhålla kännedom om varifrån partierna i väsentlig mån erhålla ekonomiska tillskott. Det är icke osannolikt att det skulle väcka mindre uppmärksamhet om

dessas anslag offentligen redovisades än vad det gör när de hemlighållas av partierna för att på andra vägar så småningom bli bekanta. Hemlighållandet kan lätt framkalla ett intryck av smussel, vilket skadar det politiska livet.

I den mån misstankar för obehörigt inflytande på partierna kunna uppstå borde väljarna genom en offentlig redovisning ha möjlighet att bedöma huruvida sådana misstankar äga grund eller ej. Sedan riksdagen först behandlade denna fråga har en särskild lagstiftning tillkommit, vilken stadgar straff för tagande av utländskt understöd. Tillämpningen av denna lagstiftning synes emellertid möta svårigheter, enär inga möjligheter föreligga att kontrollera finansieringen av den politiska propagandan. Öppnas en sådan möjlighet torde detta gagna det dubbla syftet att komma obehörig inblandning från utlandet på spåren och att underlätta kontrollen av eventuellt befarad obehörighet i de inre politiska striderna.

Den tillspetsning som diskussionen kring dessa anslagsfrågor fick under den senaste valrörelsen talar enligt vår mening för att riksdagen nu uppstår frågan till förnyad behandling. En av demokratiens grundsatser är, att den politiska idébildningen och hela det politiska livet skola vara underkastade offentlighetens ljus. Partierna konkurrera om väljarna. Partierna borde själva vara angelägna att även i fråga om ekonomiseringen av sin verksamhet spela med öppna kort. Även om man får förutsätta att inget av de stora partierna låter något villkor förknippas med ett anslag eller tar intryck av om det förlorar en bidragsgivare, böra väljarna ha rätt att veta vilka krafter som äro intresserade av att stödja ett visst parti. För väljaren innebär kännedomen om bidragsgivaren ibland också en upplysning om partiets intressen.

Med hänsyn till de farhågor, som yppats rörande valhemligheten, finna vi det angeläget att i vår tid en bestämd boskillnad göres mellan å ena sidan rätten till hemlig röstning och å andra sidan kravet att under anonymitetens skydd utöva ett ibland kanske avgörande inflytande på opinionsbildningen. Det är här inte fråga om att själv — så som vid ett val — ge uttryck för sin personliga mening, utan avsikten är här att ställa till förfogande resurser för påverkan i vidaste mening på andra. Det senare synes icke vara någon strängt privat angelägenhet, som bör vårdas som en oåtkomlig hemlighet. Rätten att rösta hemligt behöver inte medföra rätt att agitera hemligt.

Även övriga invändningar torde numera framstå i ett annat ljus än tidigare. Risker för politiska förföljelser och trakasserier torde ha betydligt överdrivits; de bidrag som ha betydelse för den offentliga propagandan lära väl snarast komma från sådana — företag, organisationer och andra — vilkas ställning näppeligen är sårbar för den kvardröjande intoleransen. Det har också antytts att ett eventuellt bulvanförfarande skulle kunna beröva en lagstiftning på här ifrågakommande område dess effektivitet. Detta

utgör dock ingen väsentlig motivering mot ett offentligt redovisningsförfarande från partiernas sida, eftersom det icke kan anses sannolikt att dessa vedervåga sin ställning genom att antingen medvetet understödja sådana manipulationer eller genom att helt avstå från egen kontroll i sådana fall, då man kan misstänka att medlen levererats på omvägar. Enbart förekomsten av en lagstiftning om bokförings- och redovisningsskyldighet borde utgöra en garanti mot missbruk.

Med stöd av vad ovan anförts få vi därför hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och under vilka förutsättningar sammanslutningar och andra som bedriva politisk propaganda böra genom lag åläggas skyldighet att föra böcker över sina inkomster och utgifter samt att årligen avgiva offentlig redovisning för sin propagandaverksamhet.

Stockholm den 22 januari 1949.

Ossian Sehlstedt.

Rolf Edberg.

Gösta Netznén.
